

Krizden Çıkış Manifestosu ve Yeşil Yeni Düzen

Yeşil Yeni Düzen/mutabakat (YYD) üzerine rapor, yazı, tartışma ve son zamanların moda tarzı ile dijital toplantıların giderek sıklaşmaya başlaması hiç de sürpriz değil. Bir kaç açıdan sürpriz değil. Sistemin krizinin derinleştiği dönemlerde hep böyle “yeni”liği kendinden menkul “düzen”ier dolaşıma sokulur. 1929 bunalımı sonrası Yeni Düzen (New Deal ya da Yeni Mütabakat), 1980 sonrası Üçüncü Yol ya da Yeni Dünya Düzeni, 2008 sonrası Yeşil Yeni Düzen (YYD). YYD’nin en popülerleştiği yılın 2008 yılı olması bu açıdan raslantı değildir, kökeni ise 1970’lere dayanıyor. 2008 yılında mortgage krizinin hemen sonrasında sistemin ana kurumlarınca (UNEP, OECD, WB.) dizayn edilen YYD konusunda üstüste raporlar yayınlanmaya başlanmıştı. O günden beri de konuyla ilgili adı geçen kurumlarca ve Green New Deal Grubu (1) tarafından bir çok rapor yayınlandı. Oysa bugünlerde konuyla ilgili yayınlarda ve yazılarda 2018’de İngiltere’de deklare edildiği, sonrasında İngiliz İşçi Partisi’nin 2019’da seçim kampanyası programında kullandığı, Demokratların ABD Senatosuna önlemler paketi olarak sunduğu iddia edilmektedir. Biz bunlara Aralık 2019’da Avrupa Komisyonu’nun devrim olarak ilan ettiği Avrupa Yeşil Düzen Belgesi olarak da gündeme geldiğini ekleyelim. Ancak belirttiğimiz gibi geçmiş yeni değil.

Tarihte her bir yeni düzen, liberal solu da saflarına katacak bir söylemle gerçekte sistemi onarma, sürdürme ve meşrulaştırma peşindeydi. (Liberal sol ya da liberal çevreciden kastım piyasa sistemine dokunmadan sistemin krizine sistem içi çözümler arayan hareketler olmaları.) Kapitalizm 1970’lerin başlarında (hatta 1960’ların sonlarında) girdiği ve hala derinleşerek devam eden en uzun sistemsel krizinden beri liberal çevreci grupları da yanına çekecek söylemler ve politikalar geliştirmeye başladı. Yani biz bu filmi önceden görmüştük. Filmin adına önce sürdürülebilirlik sonra yeşil ekonomi sonra da Yeşil Yeni Düzen dendi. Oysa Yeşil Yeni Düzen belgeleri bu söylemin gerçek tarihini bile bize unutturarak onu yepyeni bir tasarım olarak ortaya koymakta, bir çok çevre de bilerek ya da bilmeyerek böyle lanse etmektedir. Kısacası, çevreci olmak gerekiyorsa onu da biz yaparız, bir çoğunuzu da peşimize takarız anlayışı hakim. Fotoğraf netleşinceye değin takılanlar oluyor da. Sonra ortaya çıkan tablodan hiç bir sorumlulukları yokmuşçasına bir sonraki yeni döneme en hızlı ayak uyduranlar da onlar oluyor. Fotoğraf netleşince çevreci maskesiyle uygulanan her bir politikanın aslında daha çok ekolojik yıkıma yol açtığını görmedik mi! 1970’lerden beri çevre sorunları ile ilgili Dünya çapında toplantılar, zirveler ve anlaşmalar yapılmasına karşın bütün ekolojik göstergelerde hızlı bozulmalar gözlenmiyor mu! Hepimizin özellikle son 30 yıldır en çok kullandığı kelimeleri araştırırsaydık sanırım karşımıza neo liberalizm, küreselleşme, yönetim ve sürdürülebilirlik kavramları çıkardı. Yakından baktığımızda küreselleşme, yönetim ve sürdürülebilirlik kavramlarının kapitalizmin birikim krizini aşmak için dizayn edilen, adına savunucularının “Yeni Dünya Düzeni” karşı duranların “neo-liberal” dediği ve her birinin dönemin kurumsal, idari, ekonomik farklı düzeylerini birbirine bağlayan düzenekler olduğunu gördük. Bu kavramlar arasında bizi en çok sürdürülebilirlik kavramı uğraştırdı. Uzunca bir süre neyin sürdürülebilirliği ekolojinin mi, kar maksimizasyonun mu anlayamadık. Bizler anlayana kadar canlı cansız bütün varlıkların sürdürülebilirliğinin temellerini öyle bir sarstık ki, şimdi yaşadığımızın kabus değil gerçeklik olduğuna inanmak için hergün kendimizi dürtmek zorunda kalıyoruz.

Bugünlerde imzacıları arasında ünlü birçok akademisyenin bulunduğu dolayısıyla “bilimsel” olduğu iddia edilen “yeni” bir **Krizden Çıkış Manifestosu (2)** var. Manifesto Eylülde İzlanda’da yapılması planlanan **İlerici Enternasyonal (3)** için bir çağrı metni niteliğinde. İddialı ve umut verici ismine karşın elimizde başı sonu belli olmayan, eklektik ve tutarsız bir metin var. Metin işyerlerinin demokratikleştirilmesi, işin meta olmaktan çıkarılması ve çevresel sürdürülebilirlik eksenlerine oturtuluyor. Deklarasyonun önerdiği yeni düzenin gerçekleştirilmesinde ana özneler/aktörler demokratik ve çevreci şirketler ve onları destekleyen devletler. Manifestoya göre devlet müdahalesi ile demokratikleşen şirketler işi meta olmaktan çıkaracak ve çevreyi koruyacaklar. Çevresel istikrarın korunması için Avrupa Merkez Bankası’nın Avrupa Yeşil Düzenini finanse etmesi gerektiği belirtilmektedir. Devlet ve şirketler kapitalizmin her döneminin ana aktörleridir. Kapitalizmin en serbest piyasacı dönemleri dahil devlet her zaman birikimin ana aktörüdür ve ulus-devlet kapitalizmin ana ölçөгüdür. Bazen perdenin önüne bazen arkasına alınsa da rolü değişmemekte sadece biçimi değişmektedir. Devletin her zaman orada olduğunu serbest piyasacı neo liberal dönemde en açık haliyle 2008 mortgage krizinde büyük çokuluslu şirketleri milyarlarca dolarlık paketlerle kurtarıırken gördük zaten. Metinde mülkiyet konusuna hiç değinilmeden işin meta olmaktan nasıl çıkarılacağı, doğal müştereklerin özel mülkiyete tabi olduğu bir dünyada çevresel sürdürülebilirliğin nasıl sağlanacağı konuları açıkta kaldığı gibi, neredeyse her bir satırı çelişkili ifadeler taşımaktadır. Bu raporların değerlendirilmesinde diğer ana kriterler büyümeci anlayışla ilişkisi ve ekolojik krizin çözümünde önerilen ve Dünyada yeni bir sömürgecilik biçimine yol açan piyasa temelli denkleştirme politikaları konusunda sözlerinin olup olmadığıdır. Dengeleme yada eşitleme politikalarının en bilineni karbon piyasası olmakla birlikte, genel olarak tüm canlı yaşamı kapsayan ve biyoçeşitliliği yok ederek dünyayı tektipleştiren politikalar. 2005’de yürürlüğe giren Kyoto Protokolü ile oluşturulan ve o günden bugüne kadar yapılan bütün uluslararası iklim zirvelerinin dayandırıldığı, ekolojik tahribatların çözümünü karbon azaltımına indirgeyen ve bunun için karbon piyasasını tek koruma aracı olarak gören bu düzenekler doğaya iktisadi aklın hakimiyeti anlayışıyla dizayn edilmişlerdir. Bu anlayışla doğanın çok farklı ve birbirleriyle karşılaştırılmayacak özellikleri ve fonksiyonlarına kâr amacına uygunluğu ölçüsünde bir değişim değeri biçilmekte; bir yerde yapılan yatırımın yarattığı ekolojik tahribatın başka bir yerde ekolojinin korunması için

yapılan yatırımla dengelenebileceği yine bu akılla öne sürülmektedir. “Başka yer” her zaman borca bağımlı yoksul coğrafyalardır. Farklı ve karmaşık ekolojik sistemlerin her türlü canlının yaşamını olanaklı kıldığı gerçeği gözardı edilerek doğa yani yaşamın kendisinin sayılarla ölçülebilecek homojen, dolayısıyla eşitlenebilen nesnellikler biçiminde kâr amacıyla çok çeşitli hesaplamalara konu edilmesiyle kurgusal bir doğa yaratılır ve biyoçeşitlilik korunmak yerine yok edilir. Doğa finansallaştırılır ve tektipleştirilir. Karbon piyasası sayesinde çok uluslu şirketler dünyanın başka yerlerinde termik santraller kurarak, altın madenleri açarak, kirli sanayi üretimine devam ederek kirletmeye devam ederken, bu projelerle yarattıkları kirliliğin sözde karbondioksit eşitini başka coğrafyalarda yaptıkları projelerle tasarruf edebileceklerdir. Bu mantığın bir uzantısı olarak bir kömürlü termik santral projesi bile atmosfere sera gazı etkisi karbondioksitten daha yüksek olan metan emisyonuna yol açan bir projeye göre daha az karbon emisyonu gerçekleştirdiği gerekçesiyle karbon kredisi alabilmektedir. Yani karbon kredileri en kötü senaryoya göre yaratılabilmektedir. Bir termik santralin atmosfere saldığı karbondioksit başka bir coğrafyada, genellikle az gelişmiş coğrafyalarda endemik ormanlar kesilip yerine daha fazla karbon tuttuğu iddia edilen ağaç türleri dikilerek (endüstriyel plantasyonlar) denkleştirilebilmekte, hatta daha çok karbon tutulduğu iddiasıyla karbon kredisi yaratılabilmektedir. Böylece en fazla ekolojik tahribata yol açan çok uluslu şirketler en çevreci şirketler olarak gösterilebilmektedir. Karbon kredisi alım satımı günümüzün en karlı finansal piyasalarından biridir. Şirketler karbon tutumu bahanesiyle az gelişmiş coğrafyalarda yaptıkları yatırımlarla kendilerini bir yandan çevreci, karbon nötr olarak gösterirken, yeni karlı yatırım alanları açmakta, diğer yandan bu coğrafyalarda halkı geçim olanaklarından yoksun bırakmakta, onların hammadde ve genetik kaynaklarına el koymakta, fikri sınai mülkiyet hakları adı altında karlarına kar katmakta, “yeşil” amaçlara ulaşmak bahanesiyle finansal ve fiziki varlıklar yoksul Güney’den zengin Kuzey’e, kırlardan kentlere hem Güney’de hem de Kuzey’deki zengin sınıflara transfer edilmektedir. Oysa atmosfere salınan karbondioksitin etkilerinin hesaplanabilirliği konusu oldukça tartışmalıdır. Topraktan dışarı çıkan karbonla, tutulan karbonun eşitlenmesi ya da bunun eşitlendiğinin ispatlanması olanaksızdır ama şirketler bu imkânsız eşitlemeden büyük paralar kazanmaktadır. Yani karbona eşitlenen seragazlarının yeraltından çıkıp atmosfere yayıldıktan sonra yaptığı etkiler çok farklıdır ve tam olarak ölçülememektedir; dolayısıyla salınan ve tutulan karbon miktarları eşitlenememektedir. Bunun en açık kanıtı bütün bu sözde karbon azaltımı projelerine karşın atmosferdeki CO2 oranının azalmak yerine rekor düzeylere çıkmasıdır. Aynı mantıkla türler bankacılığı, birtakım yatırımların türlere (bitki ve hayvan) olan zararlarını başka bir yerde türlerin korunmasından elde edilen kredilerin satın alınması biçiminde işler. Bu durumda da karbon piyasasında olduğu gibi, örneğin aynı türe ait farklı hayvanlar sanki dünyanın her yerinde aynıymış gibi işlem görerek biyoçeşitlilik yok edilmekte, doğa tektipleştirilmektedir. Şirketlere çok yönlü karlar sağlayan bu sistem bu yazının sınırlarına sığmayacak kadar inceliklidir (4).

Şimdiye kadar yayınlanan YYD belgeleri piyasa sitemine dayalı bu temel mekanizmaya alternatif getirmek şöyle dursun hala “yeşil”den çevrenin değil bu politikaların korunması anlaşılmaktadır. Yani şirketlerin demokratikleştirilerek çalışanların şirket kararlarında söz sahibi olması ile işin meta olmaktan çıkarılması mümkün olsa bile (bence bu yolla mümkün değildir) bu politikalar devam ettiği sürece doğanın metalaştırılmasının önlenmesi ve onun yol açtığı sosyoekolojik tahribatların önüne geçilmesi olanaksızdır. Hastalık kendisine yol açan nedenle iyileştirilemez. Dolayısıyla çevresel sürdürülebilirlik gibi yuvarlak laflar yerine gerçekten ekolojik sürdürülebilirlikle ilgili samimi olan yeşil manifestoların, en azından sözde korumacı olan bu düzeneklerin kaldırılması yolunda çaba gösterilmesi gerektiğini belirtmeleri gerekir. İklim krizinin en ağır sonuçlarını yaşadığımız şu günlerde lafı daha fazla çevirmek için zaman yoktur. Ancak sözkonusu manifestoda “çevresel yıkımdan çevresel onarıma yapılacak geçiş teşvik etmeye en hazır şirketler, şüphesiz demokratik yönetimleri olan şirketler olacaktır” denilerek benzer politikaların devamına “yeşil” ışık yakar görünmekte, yeşil yatırımlardan en çok bu tür şirketlerin yararlandırılacağı anlaşılmaktadır. Yine aynı ifadeler büyüme anlayışın devam edeceği izlenimini vermektedir. Bundan önceki YYD belgeleri de aynı temellere oturtulduğundan burada da yeni ya da sürpriz olan bir şey yoktur. Yazının başında bahsedilen Amerikan ve İngiliz Yeşil Yeni Düzen belgeleri (5) piyasa temelinde faiz ve vergi politikalarıyla yeşil yeni işler yaratan iş alanlarının ve yeşil enerji sistemlerinin teşvik edilmesini önermektedir. Her biri hem sanayi üretimini teşvik edilmesini hem de kendi uluslarının sıfır karbon emisyonunu başarmasının sağlanmasını talep etmekte ya da amaçlamaktadır. Hiçbirinde karbon azaltımı politikasının ana aracı olan karbon piyasalarından tek kelimeyle bile bahsedilmemektedir. Bugün Dünyayı en çok kirleten şirketlerin web sitelerine bakıldığında her birinin denkleştirme mekanizmaları sayesinde karbon nötr olduklarını görmek mümkündür. Onların karbon nötr olmaları demek yukarıda açıklandığı gibi karbon salımı yapan kirli üretimin Dünyanın başka yerlerinde yapılırken başka yerlerinde de yine doğaya geri dönülmez zararlar veren sözde “çevreci” karbon tutan yatırımların gerçekleştirilmesidir. Dünyanın az gelişmiş coğrafyaları gelişmiş ülkeler ve onların çokuluslu şirketleri tarafından karbon çöplüğüne çevrilmiştir, bundan da en çok bu coğrafyalarda yaşayan yoksul sınıflar zarar görmektedir. Bu politikaları sömürü, sınıf, iklim adaleti gibi sol bir jargonla meşrulaştırmaya çalışan İngiliz İşçi Partisi’nin seçim programı yine 2008’den beri yayınlanan bütün YYD belgelerindeki temel politika önerilerini tekrarlamakta, az gelişmiş coğrafyalara ekonomilerini yeşillendirmek için finansal destek (borca bağımlılık olarak okuyun) vaaadinin ötesine geçmemektedir. Bu durumda metnin içine serpiştirilen demokratik çağrışimli kavramlar kulağa hoş gelmenin ötesine geçmemektedir.

Krizden çıkış manifestosunda, bazı analistlerin öne sürdüğü gibi anti kapitalist olmak bir yana sistemin temel işleyiş mekanizmalarına dokunulmamıştır. Sadece dönemin koşullarına göre, yani değişen uzamsal-zamansal koşullara göre izlenen bazı ekonomik, siyasi, kurumsal, mekânsal/ekolojik politikalar, stratejiler, araçlar ve yapıların değiştirilmesi önerilmektedir. Kapitalizmin her bir birikim döneminde birikimin düzeyi ve toplumsal mücadelelerin belirleyiciliği çerçevesinde benzer değişimlerle birikim sürdürülmüştür. Dolayısıyla bu anlamda da “yeni” bir şey yoktur. Çünkü hiçbirşeyi değiştirmemenin yolu her zaman herşeyi değiştirmek olmuştur. Herşeyi değiştiriyor diye düşünenleri de aslında hiçbirşeyin değişmediğini anlayana ya da bir sonraki her şey değiştiriyor’a kadar saflarında tutmanın yoludur da bu.

Karşımızdaki sadece doğayı ve emeği öğüten/sömüren devasa bir güç değil, aynı zamanda çok güçlü söylemler üreten, üretirken de gerektiğinde sol, gerektiğinde çevreci gösterip içinden kendi krizlerini aşarak çıkmaya çalışan bir sistem var. Bu sefer başı dertte çünkü tarihinde olmadığı kadar uzun süren bir krizi ürettiği bütün söylemlere karşın aşamıyor. Dolayısıyla olabildiğince çok çevrenin aklını çeler ve desteğini alırsa uygulanacak politikaların meşrulaştırılması o kadar kolay olacak. Nihayet insanlık yaşam ve sistem arasına sıkışmışlığını aşmak için ortak bir adım atma kararlılığını gösteriyor diye umutlanmak istesem de, şimdilik görebildiğim manifestonun, sistemin yeni birikim alanları açacak cankurtaran simidi gibi gördüğü YYD’ye olabildiğince geniş toplumsal kesimlerin rızasını alarak zemin hazırlamasına hizmet ettiği.

Burada soru şu: Hiç yoktan iyidir’e razı mı olalım, yoksa anti kapitalist çevre mücadelesinin bu enternasyonde kendi taleplerini daha güçlü bir şekilde duyurmasının kanalları mı araştırılmalı? Daha da can alıcı soru: Deneme-yanılma için zamanımız kaldı mı?

Semra PURKIS

Kaynaklar

- (1) YYD programını oluşturan grubun (GND Group) içinde piyasa sistemine eleştiri getirmeyen çevreci örgütler ve partiler, yenilenebilir enerji şirketlerinin temsilcileri, finans ve ekonomi uzmanları bulunmaktadır. The Guardian gazetesinin ekonomi birimi Editörü Larry Elliott; Greenpeace International’ın ekonomi biriminin önceki Başkanı ve Finance For The Future’un Eşbaşkanı Colin Hines; Friends of the Earth’ün önceki Başkanı Tony Juniper; Solarcentury ve Solar Aid’in kurucusu ve Başkanı Jeremy Leggett; Yeşiller Partisi Milletvekili Caroline Lucas; Finance For The Future’un Eşbaşkanı ve Vergi Araştırmaları LLP’nin Başkanı Richard Murphy; Jubilee 2000 Borç Affı Kampanyasının önceki Başkanı ve Operation Noah Kampanyasının Yöneticisi Ann Pettifor; sürdürülebilir gelişme danışmanı ve Friends of the Earth’ün önceki Başkanı Charles Secrett; nef (the new economics foundation)’de politika yöneticisi Andrew Simms.
 - (2) Farklı dillerde çevirisi için bkz. <https://democratizingwork.org/>
 - (3) <https://progressive.international/>
 - (4) Ayrıntılı bilgi için bkz. Purkis, S. 2020. Yeşil Ekonominin Ekoloji Politikası: Doğanın Çılgılığı, Ekin Yayınevi.
 - (5) İngiliz YYD Grubu ve İşçi Partisi’nin YYD belgeleri için bkz. <https://www.labourgnd.uk/gnd-explained>
<https://greennewdealgroup.org/wp-content/uploads/2013/09/Green-New-Deal-5th-Anniversary.pdf>
- Amerikan YYD belgeleri için bkz.
https://s3.us-east-2.amazonaws.com/ncsite/new_conesnsus_gnd_14_pager.pdf
https://medium.com/@green_stimulus_now/a-green-stimulus-to-rebuild-our-economy-1e7030a1d9ee